

Krzysztof Michalak

Powaga rzeczy osądzonej – uwagi na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie *Zorana Spasica*

Res judicata – The remarks on the Court of Justice of the EU judgment on Zoran Spasic case: The significance of the *ne bis in idem* principle is determined by its essence. In view of enhanced international cooperation this principle acquires a new meaning and the scope of its validity becomes redefined. EU Court of Justice referred to the *ne bis* principle – inter alia – on Zoran Spasic case. The author of this paper presents the most unconventional aspects of that important judgment. The Court found that reasons of safety and widely understood efficiency of functioning of cross-border prosecutions is more vital than understanding of the *res judicata* principle established in the literature.

Keywords: *res judicata* | cross-border prosecutions | Schengen zone | Charter of Fundamental Rights

Słowa kluczowe: powaga rzeczy osądzonej | ściganie transgraniczne | strefa Schengen | Karta praw podstawowych

Doktorant w Katedrze Postępowania Karnego WPiA UJ w Krakowie, aplikant adwokacki przy ORA Kraków; krzysztof.michalak@uj.edu.pl.

Wstęp

O znaczeniu i doniosłości zasady *ne bis in idem* przesądza jej istota. Rozstrzyga ona bowiem, na rzecz praw przynależnych każdemu człowiekowi, *iunctim* między dwiema istotnymi wartościami prawa karnego. Między kompetencją państwa do karania – *ius puniendi*, a niedopuszczalnością ponownego ścigania i karania za ten sam czyn.

Zasada powagi rzeczy osądzonej nabiera wraz z intensyfikacją współpracy międzynarodowej nowego znaczenia¹. Ulega również pewnemu przededefiniowaniu zakres jej obowiązywania. Pierwotnie zasada *ne bis in idem* stanowiła

¹ B. Nita, *Zasada ne bis in idem w międzynarodowym obrocie karnym*, „Państwo i Prawo” 2005, z. 3, s. 20.

ograniczenie *imperium* państwa. Obecnie współtworzy kanon zasad ogólnych prawa unijnego². Współtworzy katalog fundamentalnych praw i gwarancji przysługujących obywatelom Unii Europejskiej³. Istota zasady *ne bis* polega na tym, że postępowanie zakończone prawomocnie niweluje winę i bezprawność przypisywanego czynu oraz wyłącza kompetencję do prowadzenia ponownego procesu o to samo⁴. Problematyce zakazu *ne bis* poświęcona została obszerna literatura krajowa i obcojęzyczna – w niewielkiej części przywoływana w niniejszym opracowaniu⁵. W związku z tym przedmiotem artykułu jest omówienie, w zakresie odpowiadającym formule tego tekstu, jedynie wybranych dogmatycznych aspektów procesowej zasady powagi rzeczy osądzonej. Omówienie, istotnego z punktu widzenia tematu, prawodawstwa krajowego i unijnego oraz egzegeza orzeczenia zapadłego w sprawie *Zorana Spasica*.

W pierwszej kolejności zaprezentować należy treść zasady *ne bis*. W szczególności ustaleniu podlegać będzie zakres obowiązywania zasady/reguły⁶ *ne bis in idem*, jak również jej pojmowanie w doktrynie procesu karnego. Omówione zostaną wybrane przepisy zawarte w Karcie praw podstawowych (dalej: KPP lub Karta)⁷ oraz Konwencji wykonawczej do układu z Schengen (dalej: konwencja wykonawcza)⁸. Na ich podstawie przeprowadzona zostanie egzegeza orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości UE (TSUE) w sprawie C-129/14 PPU z 27 maja 2014 r.

² M.P. Baran, *Stosowanie z urzędu prawa unijnego w postępowaniu karnym* [w:] *Stosowanie z urzędu prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, 2014, LEX/el., *passim*.

³ M. Böse [w:] M. Böse, F. Meyer, A. Schneider, *Conflicts of jurisdiction in criminal matters in the European Union*, t. 2: *Rights, principles and model rules*, Bonn/Zürich 2014, s. 107.

⁴ B. Nita, *Zasada ne bis in idem*, *op. cit.*, s. 18.

⁵ Por. B. Nita-Światłowska, *Odmienność ujęcia zasady ne bis in idem w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej oraz w konwencji wykonawczej z Schengen*, „Przeгляд Sądowy” 2015, nr 3, s. 62 i n.

⁶ A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie karnym*, Białystok 2011, s. 31 i n. Por. także przywoływaną literaturę zagadnienia.

⁷ <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:pl:PDF> [dostęp 12 czerwca 2014 r.].

⁸ Konwencja wykonawcza z 19 czerwca 1990 r. do układu z Schengen z 14 czerwca 1985 r. Zawarta pomiędzy rządami państw Unii Gospodarczej Beneluksu, Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach. Konwencja wykonawcza weszła w życie 26 marca 1995 r., Dz.Urz. UE z 22 września 2000 r., rozdz. 19, t. 2, s. 9 i n.; relewantne przepisy znajdują się w tytule III – Policja i bezpieczeństwo, rozdział 3 – Stosowanie zasady *ne bis in idem*, art. 54–58.

Zasada *ne bis in idem* w ogólności

Uwagi natury teoretycznej

Międzynarodowy obrót karny zawsze był swoistym *ultima ratio*⁹. Niekwestionowane było bowiem obowiązywanie zasady *par im parem non habet imperium* – wyrażającej istotę suwerenności państwa w relacjach z innymi państwami. *Largissimo sensu* suwerenność państwa historycznie, ale i obecnie, była raczej przeszkodą niż przyczyną ścisłej współpracy prawnokarnej¹⁰. W obecnym stanie politycznym, a także prawnym, zagadnienie suwerenności, wobec jak się okazało stosunkowej trwałości instytucji i dorobku wspólnotowego, straciło na znaczeniu¹¹. Jak zauważono w literaturze zagadnienia, tytułowa zasada wiąże się w sposób ścisły z historią procesu karnego¹². O doniosłości zasady powagi rzeczy osądzonej stanowi między innymi jej rozpowszechnienie¹³. Również na gruncie praw procesowych innych niż karne ustawa nadaje znaczenie, z różnie wprawdzie określanym, przymiotem prawomocności, ostateczności zapadłego orzeczenia¹⁴.

Istota zasady *ne bis in idem* w prawie polskim

Niedopuszczalność ponownego prowadzenia postępowania karnego w tym samym przedmiocie uwidacznia się wyraźnie pośród wskazanych w art. 17 Kodeksu postępowania karnego (k.p.k.) przesłanek procesowych. Przesłanki procesowe odpowiadają, ujętym w sposób rozłączny¹⁵, relewantnym sytuacjom, z którymi prawo karne procesowe wiąże: *dopuszczalność albo niedopuszczalność postępowania bądź też wydania merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie*¹⁶. Istotne z punktu widzenia rozważań zawartych w niniejszym opracowaniu pozostają przesłanki zawarte w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. W przepisie tym ustanowione zostały dwa ściśle skorelowane ze sobą warunki, których zaistnie-

⁹ Szeroko m.in. na temat genezy współpracy w sprawach karnych w Europie A. Górski, *Europejskie ściganie karne. Zagadnienia ustrojowe*, 2010, LEX/el., s. 3 i n.

¹⁰ *Ibidem*, s. 81.

¹¹ Co do konwencji terminologicznej oraz perspektyw rozwoju europejskiego ścigania karnego por. *ibidem*, s. 6 i n.

¹² A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, *op. cit.*, s. 29. Por. także przywoływaną literaturę M. Friedlanda – autora powyższej uwagi.

¹³ B. Nita, *Zasada ne bis in idem*, *op. cit.*, s. 20.

¹⁴ Por. co do tego J. Bodio i in., *Komentarz aktualizowany Kodeksu postępowania cywilnego*, A. Jakubecki (red.), 2013, LEX/el., uwagi dot. art. 366 k.p.c., s. 280 i n.

¹⁵ Co przesądza zawarte w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. sformułowanie „inne okoliczności”. Sformułowanie to wskazuje również na to, że katalog przesłanek wymienionych w art. 17 k.p.k. jest katalogiem otwartym.

¹⁶ A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska i in., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 74.

nie wyłącza sposobność niewadliwego wszczęcia i prowadzenia procesu. Mianowicie są to: stan rzeczy osądzonej – *res iudicata*¹⁷, jak również stan zawisłości sprawy – *lis pendens*¹⁸. Litispendencja na gruncie procesu karnego jest stanem, który charakteryzuje się tym, że: a) toczy się postępowanie wcześniej wszczęte, b) przeciw tej samej osobie (zachodzi zatem tożsamość osobowa – *idem personae*), c) w sprawie o ten sam czyn (zachodzi zatem tożsamość czynu – *idem factum*)¹⁹. *Res iudicata* natomiast to stan, w którym uprzednio wszczęte postępowanie, mające za przedmiot odpowiedzialność karną tej samej osoby za ten sam czyn, zostało już zakończone przez wydanie prawomocnego wyroku²⁰. Dopuszczalne będzie stwierdzenie, że przesłanki z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. opisują w istocie zbliżony stan procesowy. Odróżnione zostają przez wydane orzeczenie, które prawomocnie kończy postępowanie karne.

Na marginesie warto wskazać, że nauka anglosaska dokonuje odmiennej niż kontynentalne ujęcia zasady powagi rzeczy osądzonej. W angielskiej doktrynie procesu karnego wyróżnia się: *autrefois acquit* – któremu odpowiada wcześniejsze prawomocne uniewinnienie, oraz *autrefois convict*²¹ – wyrażający stan prawomocnego skazania. Podobnie jak w prawie polskim wymienione terminy odpowiadają przesłankom procesowym – *peremptory pleas*²², których zaistnienie wyklucza ponowne prowadzenie procesu²³. Zarzuty procesowe *autrefois acquit* oraz *autrefois convict* stanowią zaś procesowy wyraz zasady *double jeopardy*. Warto dodać, że wraz z wprowadzeniem w 2003 r. *Criminal Justice Act*, od powyższej zasady odstępowano. W przypadku „poważniejszych przestępstw”²⁴ ponowny proces jest bowiem

¹⁷ Zarzut procesowy *rei iudicate*.

¹⁸ A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska i in., *Kodeks postępowania, op. cit.*, s. 81; por. także L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, J. Grajewski (red.), 2013, LEX/el., s. 71, uwaga nr 21.

¹⁹ A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska i in., *Kodeks postępowania, op. cit.*, s. 81.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Por. sekcję 45 *Offences against Person Act of 6th August 1861*, tekst ustawy na stronie: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1861/100/pdfs/ukpga_18610100_en.pdf [dostęp 12 czerwca 2014 r.; druk oryginalny s. 828]. Ustawa w przywołanym przepisie przewidywała również wydanie odpowiedniego „certyfikatu” potwierdzającego prawomocne skazanie oraz wykonanie nałożonej kary. Przedstawienie stosownego certyfikatu miało wykluczyć dopuszczalność ponownego postępowania, zarówno cywilnego, jak i karnego w tej samej sprawie.

²² *Pleas in bar*.

²³ Obok wymienionych powyżej w klasycznym procesie anglosaskim wyróżniano również przesłankę ulaskawienia – *Plea of pardon*.

²⁴ *Retrial for serious offences*, por. część 10, sekcję 75 i n., tekst ustawy na stronie: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/pdfs/ukpga_20030044_en.pdf [dostęp 12 czerwca 2014 r.; druk oryginalny s. 51 i n.].

dopuszczalny²⁵. Zgodnie z utrwaloną systematyką przesłanek procesowych, przesłanka ustanowiona w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. jest przesłanką ogólną, negatywną (ujemną – przeszkodą procesową), bezwzględną o formalnym charakterze. Należy podkreślić, że naruszenie zasady powagi rzeczy osądzonej ma doniosłe następstwa procesowe. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że naruszenie przesłanki *rei iudicate* skutkuje zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej opisanej w art. 439 § 1pkt 8 k.p.k. Natomiast orzekanie w stanie litispendencji obligatoryjnie wywoła rozmaite negatywne następstwa procesowe. Powoduje między innymi, że każde kolejne wszczęte postępowanie zostaje zainicjowane w sposób sprzeczny z ustawą – a zatem *ab initio* jest wadliwe. O tym, które z postępowań prowadzonych o „to samo” jest wadliwe, ostatecznie decydować będzie termin ich zakończenia²⁶.

Przepis art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. odwołuje się do pojęcia prawomocnego zakończenia postępowania. Wzmiankować należy, że komentowana zasada odnosi się do prawomocności w znaczeniu formalnym²⁷. Postępowanie staje się bowiem ukończone prawomocnie wówczas, gdy od wydanego orzeczenia nie służą już zwykle środki zaskarżenia.

Tożsamość czynu przestępnego, *idem factum* – jest tym, co w istocie przesądza o działaniu lub niedziałaniu zasady *ne bis in idem* w praktyce. Otóż według kryterium naturalistycznego (ontologicznego) o wielości lub jedności popełnionego czynu zabronionego decydują kryteria natury faktycznej, a nie prawnej²⁸. Są to w szczególności kryteria o społecznej genezie, które pozwalają ująć określone kompleksy uzewnętrzniczonych ruchów wykonanych przez człowieka jako odpowiednio jedno lub kilka zachowań²⁹. Zauważyć należy, że o jedności czynu decydować będą kryteria o charakterze normatywnym i naturalistycznym. Obiektem oceny prawnej będzie zawsze „zewewnętrzne zachowanie czło-

²⁵ Przesłanki, które mogą być ponownie osądzone, wymienione zostały w załączniku 5 do *Criminal Justice Act*. W części 1 dla Anglii i Walii, w części 2 dla Irlandii Północnej (druk oryginalny s. 249 i n.)

²⁶ Postępowanie później wszczęte – wadliwe, jeżeli zostanie ukończone prawomocnie jako pierwsze, wówczas orzeczenie wydane w jego ostatniej fazie pozostanie w obrocie prawnym jako cieszące się domniemaniami prawdziwości i legalności. Natomiast postępowanie toczące się równocześnie, od chwili uprawomocnienia się orzeczenia, o którym mowa w zdaniu poprzedzającym, jest obarczone wadą w postaci bezwzględnej przyczyny odwoławczej (art. 439 § 1pkt 8 k.p.k.). Zapadły w takiej sprawie wyrok orzeka bowiem w przedmiocie, który był już wcześniej rozstrzygnięty prawomocnie.

²⁷ Por. Z. Doda, *Prawomocność orzeczenia jako warunek dopuszczalności rewizji nadzwyczajnej*, „Nowe Prawo” 1970, nr 6, s. 875 i n.

²⁸ Por. W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 282.

²⁹ *Ibidem*.

wieka, postrzegane jako pewne *continuum*³⁰. Jak już wspomniano w niniejszym opracowaniu, dla ustalenia działania gwarancyjnego zasady *ne bis in idem* nie będzie miała znaczenia kwalifikacja prawna czynu. Przykładowymi kryteriami, których stosowanie pozwoli ustalić, czy można zasadnie podnosić zarzut wszczęcia/prowadzenia postępowania karnego o „ten sam czyn”, mogą być w szczególności tożsamość: a) miejsca popełnienia czynu, b) czasu popełnienia czynu, c) naruszonego dobra prawnego, d) pokrzywdzonego, e) sprawcy³¹. Analiza treści wydanego orzeczenia pozwoli ustalić, czy czyn z prawomocnego orzeczenia jest tym samym, który ma zostać poddany ponownej karnoprawnej ocenie.

Istotną rolę zasada *ne bis in idem* pełni również w międzynarodowej kooperacji w sprawach karnych. W art. 607p k.p.k. skatalogowane zostały obligatoryjne przyczyny odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania (ENA). Artykuł 607p § 1 pkt 2 k.p.k. stanowi: *odmawia się wykonania nakazu europejskiego, jeżeli: w stosunku do osoby ściganej zapadło w innym państwie prawomocne orzeczenie co do tych samych czynów oraz, w wypadku skazania za te same czyny, osoba ścigana odbywa karę lub ją odbyła albo kara nie może być wykonana według prawa państwa, w którym zapadł wyrok skazujący*. Stwierdzić należy, że zakaz *ne bis in idem* określony w pkt 2 odnosi się jedynie do orzeczenia prawomocnego, które zostało wydane przez sąd lub prokuratora państwa członkowskiego Unii Europejskiej, nie zaś dowolnego państwa – funkcjonującego poza strukturami unijnymi³². Artykuł 114 § 3 Kodeksu karnego (k.k.) wprowadza zaś wyjątek od zasady, według której osądzenie sprawy za granicą nie stanowi przeszkody dla wszczęcia postępowania przed sądem polskim (§ 1 k.k.)³³. Jednym spośród skatalogowanych wyjątków jest wydanie prawomocnego orzeczenia sądu lub innego organu państwa obcego kończącego postępowanie karne, jeżeli wynika to z wiążącej Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej. Jak zauważono, wymieniony powyżej wyjątek należy interpretować zatem w zgodzie z zasadą supremacji prawa wspólnotowego³⁴, a więc uwzględniając wpływ art. 54 konwencji wykonawczej³⁵.

³⁰ *Ibidem*, s. 283.

³¹ Katalog kryteriów tożsamości czynu por. *ibidem*.

³² A. Górski, A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska i in., *Kodeks postępowania*, *op. cit.*, s. 1413.

³³ Zasada irrelewantności prawomocnych wyroków karnych sądów zagranicznych. Por. A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, *op. cit.*, s. 333 i przywoływana tam literatura.

³⁴ B. Nita, *Zasada ne bis in idem*, *op. cit.*, s. 23.

³⁵ A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska i in., *Kodeks postępowania*, *op. cit.*, s. 85.

Wykładnia przepisów ustanawiających zasadę *ne bis in idem* w międzynarodowych aktach prawnych

Artykuł 54 konwencji wykonawczej

Dekodując normę prawną wynikającą z treści art. 54 konwencji wykonawczej, należy w pierwszej kolejności zasygnalizować swego rodzaju wadę w konstrukcji tego unormowania³⁶. Otóż, w świetle tego, co powiedziane zostało tytułem wprowadzenia do niniejszego opracowania, uprawniona jest teza, według której prawomocnym wyrokiem jest każde takie orzeczenie, które ostatecznie kończy sprawę – bez względu na jego treść i następstwa. Tymczasem już mało wnikliwa analiza przepisu art. 54 *in medio* konwencji wykonawczej doprowadza do trudno akceptowanych z punktu widzenia ugruntowanego w literaturze pojmowania zasady *ne bis in idem* wniosków³⁷. Warto zatem możliwie dogłębnie przeanalizować literalne brzmienie przepisu. Mianowicie, art. 54 konwencji wykonawczej składa się z następujących przesłanek warunkujących jego działanie. Odniesiona może zostać zasada *ne bis in idem* do osoby, czyli podmiotu, przeciw lub z udziałem którego toczyło się postępowanie karne³⁸. W sposób zamierzony używam tutaj określenia „podmiot”, gdyż pozostając na gruncie wykładni językowej, *lege non distinguente*, należałoby uznać, że chodzi tu o każdą rozpoznawaną przez system prawny osobę, względnie osobowość, a zatem między innymi zarówno osobę fizyczną, jak i prawną³⁹. Następnie w komentowanym przepisie jest mowa o procesie, który ukończony został przez wydanie prawomocnego wyroku w państwie, które jest stroną konwencji. Powyższy proces powinien zakończyć się prawomocnym skazaniem. Taki stan faktyczny uruchamia zakaz ponownego ścigania w obszarze umawiającego się innego państwa. Kolejną obok prawomocności przesłanką jest „ten sam czyn” – *idem factum*. Następnie przepis konwencji zawiera wzmiankowaną powyżej budzącą wątpliwości formułę. Otóż działanie powyższego zakazu uzależnia bowiem od zaistnienia warunku/warunków, według których: kara

³⁶ Szeroko na ten temat A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, s. 365–366.

³⁷ Wykładnię omawianej regulacji ograniczyć można jedynie do tekstu konwencji w języku polskim. W związku z tym, że *acquis schengen* należy do dorobku prawnego UE, nieuzasadniona jest teza o istnieniu i preferencji języków autentycznych tekstu aktu prawnego. Wszystkie języki oficjalne mają bowiem równą rangę, równą rangę mają więc wyniki przeprowadzanej wykładni. Nie znajdują zatem także zastosowania przepisy art. 31–33 konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 23 maja 1969 r.

³⁸ W zależności od fazy postępowania, w której zostało zakończone.

³⁹ Zgodnie bowiem z dyrektywą domniemania uniwersalnego języka prawnego terminom i zwrotom należy nadawać znaczenie, jakie mają w uniwersalnym języku prawnym – języku porządku prawnego. Por. A. Jamróz, *Wprowadzenie do prawoznawstwa*, Warszawa 2008, s. 135.

została nałożona i wykonana, jest ona w trakcie wykonywania lub też zachodzą przeszkody (o prawnym charakterze), które uniemożliwiają wykonanie orzeczonej sankcji. A zatem, na gruncie wykładni językowej uprawniona byłaby teza, że stosowanie zasady powagi rzeczy osądzonej zachodzić mogłoby jedynie wówczas, gdy osądzenie to przybrało postać wyroku skazującego, który ponadto nałożył karę, która następnie została wykonana lub jest w toku wykonywania. A zatem, gdyby zarzucić dalszą wykładnię, posiłkując się powszechną dla wykładni językowej zasadą *clara non sunt interpretanda*, uznać należałoby, że decyzją procesową, wobec istnienia której uruchomione zostaje gwarancyjne działanie zasady powagi rzeczy osądzonej jest wyłącznie wyrok pozytywnie przesądający kwestię odpowiedzialności karnej. Nie wymaga szerszego uzasadnienia teza przeciwna⁴⁰.

Można byłoby twierdzić, że wskazana tytułem jasności dalszego wyводу interpretacja zaprezentowana w poprzednim akapicie nie odpowiada pojmowaniu, klasycznej można by rzec, zasady powagi rzeczy osądzonej. Jako że wnioski wyciągnięte na podstawie wykładni językowej doprowadzają do nieuzasadnionych następstw, przejść należy zatem na płaszczyznę wykładni systemowej i funkcjonalnej. Tytułem wyjaśnienia wskazać trzeba pojmowanie cech wyżej wymienionych metod wykładni. Otóż wykładnia systemowa ma na celu wskazanie sensu danego uregulowania opartego na systemie prawa, do którego regulacja przynależy⁴¹. Odwołanie się do systemu prawa ma na celu usunięcie językowych nieścisłości oraz wątpliwości interpretacyjnych. Wykładnia funkcjonalna natomiast zmierza do ustalenia znaczenia przepisu ze względu na cechujący go kontekst funkcjonalny. Zmierza ten model do wykładni odpowiadającej funkcji i celowi interpretowanego uregulowania. Stąd też podtyp wykładni funkcjonalnej to wykładnia celowościowa⁴².

Wieloaspektowej wykładni funkcjonalnej i systemowej art. 54 konwencji wykonawczej dokonał wielokrotnie już cytowany w niniejszym opracowaniu A. Sakowicz⁴³. Ograniczę się zatem do krótkiego przedstawienia najważniejszych wątków podniesionych przez tego autora. Stwierdzić należy, że kontrowersja dotycząca tożsamości czynu rozstrzygana jest na podstawie *idem factum*, *idem crimina*, a także w ograniczonym zakresie na podstawie kryterium dobra prawnego. Tym samym czynem będzie zatem to samo zdarzenie faktyczne, bez względu na ewentualną różnicę w jego karnoprawnej ocenie⁴⁴. Przyjęcie poglądu odmiennego skutkowałoby tym, że za każdym razem, gdzie mielibyśmy do czy-

⁴⁰ Por. na ten temat A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, op. cit., s. 365 i n.; B. Nita, *Zasada ne bis in idem*, op. cit., s. 24 i n.

⁴¹ A. Jamróz, *Wprowadzenie*, op. cit., s. 157.

⁴² Szczegółowo na temat zasad wykładni *ibidem*, s. 160 i n.

⁴³ A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, op. cit., s. 326–405.

⁴⁴ Por. orzeczenia TSUE w sprawach: C-187/01 *Gözütok* i C-385/01 *Brügge*, ECLI:EU:C:2003:87.

nienia z odmienną kwalifikacją prawną (czyli w praktyce za każdym razem, gdy sprawa ma aspekt transgraniczny, a zaangażowane są różne jurysdykcje), uchylony zostałby zakaz *ne bis in idem*. W takim stanie rzeczy wniwecz obrócona byłaby podstawowa wartość obszaru Schengen – swoboda przemieszczania się.

A zatem, orzeczeniami, które uruchamiają gwarancyjne działanie zasady powagi rzeczy osądzonej na gruncie art. 54 konwencji wykonawczej, są prawomocny wyrok skazujący i uniewinniający⁴⁵, jak również inne prawomocnie kończące postępowanie decyzje procesowe przypisujące odpowiedzialność karną⁴⁶. Będą to także wyroki umarzające postępowanie na podstawie przesłanek natury materialnej oraz przesłanek formalnych – bezwzględnych – o nieusuwalnym charakterze; orzeczenia warunkowo umarzające postępowanie, jak również inne decyzje procesowe cechowane prawomocnością i wynikającymi z niej domniemaniami. Wśród nich wymienić należy również takie, które czynią zadość zasadzie trafnej reakcji karnej, mimo że nie zostały wydane przez sąd⁴⁷. Tytułem przykładu w polskim postępowaniu karnym będą to postanowienie prokuratora o umorzeniu postępowania przygotowawczego⁴⁸ oraz inne decyzje procesowe⁴⁹. Skoro uruchomienie zakazu *ne bis in idem* powinno również zachodzić wówczas, gdy uprzednio postępowanie zostało zakończone przez umorzenie po rozstrzygnięciu merytorycznym opartym na przesłance bezwzględnej⁵⁰ a *contrario*, zakaz taki nie powinien aktualizować się wobec umorzenia jedynie na podstawie przesłanki względnej. Wszystkie powyżej sygnalizowane orzeczenia powinny cechować się prawomocnością formalną – kwalifikacją judykatu polegająca na tym, że nie może zostać on zmieniony w drodze zwykłych środków zaskarżenia. Koncepcja prawomocności orzeczenia powinna być jednak oceniana przez pryzmat systemu procesowego tego państwa, w którym zapadło relewantne *in casu* orzeczenie. Przepisy wewnętrzne tego kraju, który pierwszy wykorzystał kompetencję do osądzenia sprawy, rozstrzygną zagadnienie prawomocności formalnej⁵¹.

⁴⁵ A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, *op. cit.*, s. 365.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 378 i n.

⁴⁷ B. Nita, *Zasada ne bis in idem*, *op. cit.*, s. 26–27.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 24.

⁴⁹ Jak wskazano w literaturze, prawomocnym zakończeniem postępowania jest także wydanie postanowienia, które jest wydane przez sąd na skutek zażalenia złożonego na postanowienie prokuratora. Będzie to np. postanowienie dotyczące zażalenia pokrzywdzonego na postanowienie prokuratora umarzające postępowanie przygotowawcze w stosunku do konkretnej osoby o określone czyny, wówczas gdy uprzednio sąd rozpoznał zażalenie podejrzanego na to orzeczenie i utrzymał w mocy to zaskarżone postanowienie, A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska i in., *Kodeks postępowania*, *op. cit.*, s. 84.

⁵⁰ A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, *op. cit.*, s. 384.

⁵¹ B. Nita, *Zasada ne bis in idem*, *op. cit.*, s. 31–32, oraz przywoływana tam literatura.

W dalszych uregulowaniach konwencja wykonawcza zawiera między innymi przepisy, które mają zagwarantować egzekwowalność zakazu zawartego w art. 54. Mianowicie, w art. 56 konwencji wykonawczej uregulowano zagadnienie zaliczania kar, w artykule następnym ustanowiono „roszczenie informacyjne”, pozwalające na uzyskanie przez organy wiadomości, które uzasadnią analizę sprawy w kontekście zaistnienia zakazu *ne bis in idem*. Natomiast w art. 58 znalazła się kompetencja uprawniająca państwa strony do dalszego, bardziej gwarancyjnego unormowania zasady *ne bis in idem* na podstawie przepisów krajowych.

Artykuł 50 KPP

Przepis ten statuuje gwarancję *ne bis in idem* na gruncie Karty praw podstawowych. Jest ona środkiem ochrony przed ponownym procesem o to samo, jak również limituje kompetencję do karania⁵². W literaturze zagadnienia wyróżnia się aspekt przedmiotowy i podmiotowy gwarancji ustanowionej w art. 50 KPP⁵³. Zakres podmiotowy wskazany został jako nieograniczony krąg podmiotów, na co wskazuje użyte sformułowanie „nikt”. Zakres podmiotowy nie został zatem doprecyzowany ani w żaden sposób ograniczony. Gwarancja ta przyznana została więc nie tylko obywatelom UE, ale każdej osobie fizycznej i prawnej, która podlega jurysdykcji krajów członkowskich. Legalność pobytu i funkcjonowania w jurysdykcjach krajów UE nie wywiera wpływu na obowiązywanie tytułowej gwarancji⁵⁴. Zauważyć należy również, że gwarancyjny charakter zasady *ne bis* z art. 50 KPP nie ogranicza się jedynie do prawa karnego rozumianego wąsko⁵⁵. Istnieją jednak wątpliwości interpretacyjne w tym zakresie⁵⁶. Niewątpliwie jednak gwarancja wyrażona w art. 50 KPP stanowi prototyp transgranicznego uprawnienia procesowego⁵⁷. Już z treści komentowanego uregulowania wynika, że bez znaczenia na działanie zakazu pozostaje fakt, czy kara orzeczona prawomocnym wyrokiem skazującym została wykonana. Zakaz ten działa również w wypadku orzeczenia uniewinniającego. *Prima facie*

⁵² M. Böse [w:] M. Böse, F. Meyer, A. Schneider, *Conflicts*, *op. cit.*, s. 130.

⁵³ M. Szwarc-Kuczer [w:] *Karta praw podstawowych UE. Komentarz*, A. Wróbel (red.), Warszawa 2013, s. 1283 i n.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 1284.

⁵⁵ R. Stefanicki, *Zasada ne bis in idem w procesie wykonywania prawa konkurencji*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, nr 8, s. 21.

⁵⁶ Por. również wyrok TSUE w sprawie C-617/10 *Åkerberg Fransson*, ECLI:EU:C:2013:105, w której sąd zauważył, że: *zasada ne bis in idem ujęta w art. 50 karty nie stoi na przeszkodzie stosowaniu przez państwo członkowskie kolejno sankcji podatkowej i sankcji karnej za ten sam czyn polegający na niedopełnieniu obowiązku przekazania prawidłowych informacji dotyczących podatku VAT, pod warunkiem że pierwsza z tych sankcji nie ma charakteru karnego* (pkt 37 orzeczenia).

⁵⁷ M. Böse [w:] M. Böse, F. Meyer, A. Schneider, *Conflicts*, *op. cit.*, s. 148.

ze względu na posłużenie się w treści przepisu pojęciem „czyn zabroniony pod groźbą kary” można by uznać, że art. 50 KPP ustanawia kryterium *idem crimen* dla ustalenia tożsamości czynu⁵⁸. Jednak przesłanki interpretacyjne wynikające z wykładni innych niż językowa nie dopuszczają do przyjęcia powyższej tezy. Przyjęcie kryterium *idem factum* pozwoliłoby na znaczne zniwelowanie ryzyka wiążącego się z możliwością wielokrotnego karnoprawnego wartościowania tego samego zachowania ludzkiego w reżimach różnych państw UE – pozwoliłoby zatem zrealizować podstawową funkcję zakazu *ne bis in idem*, jakim jest uniknięcie wtórnego postępowania o ten sam czyn⁵⁹. Orzeczeniami, które uruchamiają zakaz wynikający z powagi rzeczy osądzonej, są takie decyzje procesowe, które są prawomocne – więc zgodnie z porządkiem krajowym – kończą postępowanie. Ważne jest, aby odnośna decyzja procesowa cechowała się prawomocnością – ostatecznością, na podstawie przesłanek merytorycznych lub trwałych przesłanek natury formalnej⁶⁰.

Zauważalny wpływ na postanowienia art. 50 KPP wywiera również art. 53 tego aktu. Wskazuje on należyty sposób interpretowania postanowień karty. Osadza zatem stosowanie instytucji i pojęć zawartych w przepisach Karty w pewien rodzimy dla wszystkich państw członkowskich kontekst. Interpretacja odnośnych postanowień nie może być bowiem sprzeczna między innymi z treścią konstytucji krajowych.

Zgodność art. 54 konwencji wykonawczej z art. 50 KPP. Wyrok TSUE z 27 maja 2014 r. w sprawie C-129/14 PPU Zoran Spasic⁶¹

Wskazane jest przynajmniej zarysowanie stanu faktycznego sprawy. Otóż, w Niemczech toczy się postępowanie przeciwko Zoranowi Spasicowi, obywatelowi serbskiemu, który zgodnie z oskarżeniem w 2009 r., przebywając w Mediolanie popełnił przestępstwo oszustwa. Z. Spasic został już skazany we Włoszech za ten czyn na karę pozbawienia wolności, a także na grzywnę w wysokości 800 euro. Z. Spasic, który z powodu innych prawomocnych skazań odbywał karę pozbawienia wolności w Austrii, uiszczył grzywnę, lecz nie odbył kary pozbawienia wolności orzeczonej przez włoski sąd. Na mocy europejskiego nakazu aresztowania, wydanego przez organy niemieckie, władze austriackie wydały pod sąd-

⁵⁸ A. Sakowicz, *Zasada ne bis in idem w prawie*, op. cit., s. 424.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 425.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 426.

⁶¹ Orzeczenie dostępne na stronie: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130ded2308324c55e4601acdbec90ef969806.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4ObhiOe0?text=&docid=152981&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=407663> [dostęp 10 stycznia 2015 r.]; por. „Przegląd Orzecznictwa Europejskiego Dotyczącego Spraw Karnych” 2014, z. 2, s. 24 i n., dostępne na stronie: http://www.sn.pl/orzecznictwo/Orzecz_Euro_Karne/POESK%202%202014.pdf [dostęp 12 marca 2014 r.].

nego. Z. Spasic podnosi zarzut, że zgodnie z zasadą *ne bis*, wobec prawomocnego skazania za ten sam czyn we Włoszech, nie może być już ścigany za to samo przestępstwo w innym państwie członkowskim. Tymczasem władze niemieckie podkreślają, że w świetle konwencji wykonawczej zasada *ne bis* nie znajdzie w tym przypadku zastosowania, chociażby z tego względu, iż orzeczona – obok uiszczonej już grzywny – kara pozbawienia wolności nie została wykonana. Kontrargumentacja Zorana Spasica koncentruje się wokół niezgodności z Kartą praw podstawowych warunku wykonalności, który ogranicza gwarancyjne działanie zasady *ne bis*. Jednocześnie podnosząc, że uiszczenie grzywny postrzegać należy jako wykonanie kary w rozumieniu art. 54 konwencji wykonawczej.

Wobec zaistniałych wątpliwości interpretacyjnych⁶² Wyższy Sąd Krajowy w Norymberdze zawiesił prowadzone postępowanie i zwrócił się w trybie pre-judycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości UE (TSUE) z pytaniami dotyczącymi dwóch zagadnień. Pierwszym z nich była kwestia zgodności art. 54 konwencji wykonawczej z art. 50 KPP. Problem dotyczył legalności ograniczenia zasady *ne bis in idem* wspomnianym powyżej warunkiem „wykonania”, według którego zasada ta wywołuje efekt, jeżeli prawomocnie orzeczona kara została już wykonana, jest w trakcie wykonywania lub zgodnie z przepisami krajowymi nie może zostać już wykonana. Zagadnienie drugie miało za cel ustalenie, czy odbycie jednej spośród orzeczonych kar głównych⁶³ spełnia przesłankę „wykonania kary” lub kary „w trakcie wykonywania”.

Artykuł 54 konwencji wykonawczej za sprawą sformułowanego *explicite* warunku wykonania odbiega treścią od art. 50 KPP. Jak zauważył Trybunał, mimo że warunek wykonania ogranicza stosowanie ochrony wynikającej z art. 50 KPP, to jest zgodny z jego istotą⁶⁴. Artykuł 54 konwencji wykonawczej został wyraźnie wymieniony w wyjaśnieniach odnoszących się do art. 50 KPP. Owe wyjaśnienia dotyczące art. 50 KPP, które zgodnie z art. 6 ust. 1 akapit trzeci Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) i art. 52 ust. 7 KPP zostały sporządzone w celu wskazania wykładni Karty i powinny być należycie uwzględniane przez sądy Unii Europejskiej i państw członkowskich, wymieniają *explicite* art. 54 konwencji wykonawczej między przepisami, których dotyczy klauzula horyzontalna (odnosząca się do warunków dopuszczalności ograniczania praw wynikających z Karty) zawarta w art. 52 ust. 1 KPP⁶⁵. Wynika z tego, że intencją było między innymi stosowanie zasady *ne bis in idem* nie tylko w ramach pojedynczej jurysdykcji, ale także między państwami członkowskimi.

⁶² Por. pkt 41 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.

⁶³ Francuska wersja językowa posługuje się pojęciem *sanctions principales*.

⁶⁴ Por. pkt 55 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.

⁶⁵ Por. wyjaśnienia dotyczące Karty praw podstawowych (2007/C 303/02), dostępne na stronie: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:PL:PDF>, s. 15 *in fine* [dostęp 10 stycznia 2015 r.].

Jak wspomniano wyżej, wyjątki od stosowania zasady wyrażonej w art. 50 KPP, a więc także ten zawarty w art. 54 konwencji wykonawczej, objęte zostały klauzulą horyzontalną, o której mowa w art. 52 ust. 1 KPP⁶⁶. Przepis ten brzmi: *Wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności uznanych w niniejszej Karcie muszą być przewidziane ustawą i szanować istotę tych praw i wolności. Z zastrzeżeniem zasady proporcjonalności, ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie wtedy, gdy są konieczne i rzeczywiście odpowiadają celom interesu ogólnego uznawanym przez Unię lub potrzebom ochrony praw i wolności innych osób.*

A zatem ograniczenia, takie jak warunek wykonania, są co do zasady dopuszczalne. Ze swej istoty powinny jednak spełniać wiele przesłanek. Trybunał ustalił więc, czy „warunek wykonania” został wprowadzony ustawą, odpowiada istocie tego prawa *ergo* wolności, którą chroni, czy jest proporcjonalny, konieczny i w sposób rzeczywisty odpowiada celom/potrzebom interesu ogólnego lub ochrony praw i wolności.

Interesy ogólne uznane przez Unię Europejską obejmują te wymienione w art. 3 TUE. Ponadto interesy objęte ochroną wynikają także z art. 4 ust. 1 TUE, art. 35 ust. 3, art. 36 i 346 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)⁶⁷. Analizując poszczególne przesłanki, zauważyć należy, że ograniczenie wprowadzone zostało ustawą do porządków krajowych, ponieważ wynika to z Konwencji wykonawczej do układu z Schengen⁶⁸. Na marginesie dodać należy, że Rzeczpospolita Polska nie ratyfikowała tej konwencji w procedurze przewidzianej dla pojedynczego aktu prawnego. Polska, przystępując 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej, wprowadziła do porządku prawnego dorobek wspólnotowy. Ten zaś, mocą traktatu z Amsterdamu, zawiera *acquis* Schengen. Zauważyć więc należy, że Polska niejako podwójnie pośrednio związana jest regulacją art. 54 konwencji wykonawczej.

Zasadne jest twierdzenie, że warunek wykonania nie uchybia istocie zasady *ne bis in idem*. Skutkuje jedynie tym, że osoba, której postępowanie zostało prawomocnie zakończone, lecz państwo skazujące nie doprowadziło do odbycia/wyegzekwowania orzeczonej kary, nie pozostanie ostatecznie bezkarna. Pamiętać należy, że to właśnie względy zagwarantowania „bezpieczeństwa wewnętrznego” oraz zwalczanie prawdopodobnego „deficytu bezpieczeństwa”, powstałego na skutek stopniowego znoszenia kontroli granicznych, były jednym z podstawowych celów systemu Schengen⁶⁹. Zwalczanie przestępczości

⁶⁶ Por. *ibidem*, s. 16.

⁶⁷ Por. *ibidem*, s. 16 *in fine*.

⁶⁸ Por. pkt 57 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.

⁶⁹ Por. *Polska w strefie Schengen*, s. 5 i n., dostępne na stronie: [http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/BC22AD146CCB3C4DC12575CB002B1457/\\$file/boszura_schengen.pdf](http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/BC22AD146CCB3C4DC12575CB002B1457/$file/boszura_schengen.pdf) [dostęp 11 stycznia 2015 r.].

obejmować musi zatem takie rozwiązania instytucjonalne, które uniemożliwiają stosunkowo łatwe uniknięcie odbywania kary⁷⁰.

Następnie Trybunał Sprawiedliwości UE rozpatrywał hipotezę rzeczywistej zgodności ograniczenia z celami interesu ogólnego oraz hipotezę proporcjonalności. Otóż, jak zaznaczono powyżej, Unia Europejska stawia sobie za cel zagwarantowanie swoim obywatelom przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych. W ramach zaś tego obszaru swobodę przepływu osób⁷¹. Celem równoległym jest zapobieganie i zwalczanie przestępczości. Ograniczenie ma charakter proporcjonalny wówczas, gdy odpowiada celom interesu ogólnego określonym w art. 52 ust. 1 KPP. Zgodnie z art. 67 ust. 3 TFUE Unia Europejska ma podlegać stopniowemu przekształcaniu w przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Cele te mają zostać osiągnięte przez stosowanie środków, które wzmacniają koordynację stosowanych organów, jak również przez wzajemne uznawanie oraz wykonywanie prawomocnych orzeczeń. Jak zauważył Trybunał, warunek wykonalności „wpisuje się w ten kontekst”⁷². Warunek wykonalności stoi bowiem na straży przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w zakresie, w jakim uniemożliwia faktyczną bezkarność prawomocnie skazanego. Nie wymaga szerokiego uzasadniania teza, według której przeciwny stan rzeczy zdecydowanie negatywnie wpływałby na stan bezpieczeństwa i sprawiedliwości w obszarze wspólnoty. A zatem, warunek wykonania jest odpowiedni dla osiągnięcia zamierzonego celu⁷³. Z tożsamyh powodów przesądzić należy również kwestię niezbędności (konieczności) warunku wykonania. Trybunał Sprawiedliwości podkreślił, że niezbędność uwidaczniana się przy osiągnięciu istotnego wspólnotowego celu. Mianowicie, odpowiadającego interesowi ogólnemu, zapobieganiu ryzyka, że w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości osoby skazane w państwie członkowskim prawomocnym wyrokiem karnym unikną kary⁷⁴. Kwestią wymagającą podkreślenia jest również to, że system współpracy ustanowiony decyzją ramową 2008/909 nie gwarantuje wykonania kary orzeczonej prawomocnie w państwie członkowskim Unii Europejskiej. Państwo skazujące ma bowiem umiarkowany wpływ na postępowanie ze skazanym w państwie wykonania. A zatem celem decyzji ramowej 2008/909 nie było zwalczanie bezkarności, ergo podkreślenia wymaga niezbędność warunku wykonania ustanowionego w art. 54 konwencji wykonawczej.

⁷⁰ Por. wyrok TSUE w sprawie C-288/05 *Kretzinger*, ECLI:EU:C:2007:441 (pkt 51).

⁷¹ Por. art. 3 ust. 2 TUE.

⁷² Por. pkt 63 *in principio* wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.

⁷³ Por. pkt 64 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.

⁷⁴ W tym kontekście: „The European Criminal Law Association’s Forum (EUCRIM)” 2014, nr 3, s. 81.

Z powyższego wynika, że warunek wykonania nie obraża art. 50 KPP, gdyż jest niezbędny i proporcjonalny, w kontekście ponadgranicznym, dla realizacji celu, jakim jest zwalczanie bezkarności. Trybunał w uzasadnieniu zawarł również *obiter dicta*. Otóż zauważono potrzebę weryfikacji rzeczywistego stanu sprawy w kwestii wykonania lub wykonywania kary. Sądy krajowe, stosując instrumenty prawa wtórnego, *in casu* powinny nawiązywać współpracę w celu rozpoznania istnienia rzeczywistej intencji wykonania kary w państwie skazującym⁷⁵. W następstwie tej konsultacji powinna zostać podjęta decyzja procesowa w przedmiocie dopuszczalności ewentualnego ponownego ścigania w innym niż skazujące państwie członkowskim.

W odpowiedzi na pytanie pierwsze, stwierdzono, że: *art. 54 Konwencji Wykonawczej, który uzależnia stosowanie zasady ne bis in idem od spełnienia warunku, zgodnie z którym w przypadku skazania nałożona kara „została wykonana” bądź „jest w trakcie wykonywania”, jest zgodny z art. 50 KPP, który gwarantuje tę zasadę*⁷⁶.

Trybunał, przyjmując za wzorzec kontroli treść art. 50 KPP, podkreślił, że istota funkcjonowania ścigania karnego polega na wyegzekwowaniu zapadłych kar. To właśnie rzeczywiste wyegzekwowanie dolegliwości oddaje wartość kryminalną i polityczną ścigania. Zauważył słusznie i odważnie, niejako wbrew zwyczajowemu tokowi rozumowania prawniczego, że warunek wykonalności obowiązuje i jest w swej istocie zasadny i zgodny z treścią zasady *ne bis in idem*. *Prima facie* zdawać mogłoby się, że warunek ten nie odpowiada teoretycznoprawnemu, dogmatycznemu ujęciu zasady *ne bis*. Uwzględniając jednak szeroki kontekst współpracy w sprawach karnych, jak również istotne względy bezpieczeństwa w obszarze wspólnoty, przededefiniowanie zasady *ne bis*, którego w istocie dokonał TSUE, jest z wielu względów zasadne, a przez to zasługujące na aprobatę. Trybunał prymarne znaczenie nadał względom gwarancji bezpieczeństwa i efektywności funkcjonowania europejskiego ścigania karnego. W drodze wykładni celowościowej uznano, że treść przepisu porównywanego jest zgodna z istotą zasady *ne bis*.

Drugie spośród rozstrzyganych przez TSUE zagadnień dotyczyło wykładni pojęć kary wykonanej oraz kary w trakcie wykonywania. Trybunał podkreślił, że zarówno materialne, jak i procesowe prawo karne państw członkowskich nie zostało zharmonizowane na poziomie Unii Europejskiej⁷⁷. Jednak wymóg jednolitego stosowania prawa unijnego nakazuje, aby w braku wyraźnego ode-

⁷⁵ Por. pkt 73 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.

⁷⁶ Por. także wyrok TSUE z 5 czerwca 2014 r. w sprawie C-398/12, „Przegląd Orzecznictwa Europejskiego Dotyczącego Spraw Karnych” 2014, z. 2, s. 28 i n., dostępne na stronie: http://www.sn.pl/orzecznictwo/Orzecz_Euro_Karne/POESK%202%202014.pdf [dostęp 3 grudnia 2014 r.].

⁷⁷ Por. pkt 76 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.

słania do wewnętrznych porządków prawnych państw członkowskich, nadawać mu jednolite i autonomiczne znaczenie w obszarze całej Unii⁷⁸. Choćby z tego względu, mimo że art. 54 konwencji wykonawczej posługuje się liczbą pojedynczą „kara [przyp. aut.] została wykonana lub jest w trakcie wykonywania”, to odnosi się ono do obu orzeczonych w postępowaniu krajowym sankcji. Interpretacja odmienna pozbawiałaby komentowaną regulację rzeczywistego sensu⁷⁹. W związku z powyższym, jeżeli tylko jedna z orzeczonych kar została wykonana lub jest w trakcie wykonywania, nie może być mowy o spełnieniu przesłanki wykonania kary. W przypadku Zorana Spasica uiszczenie grzywny, wobec nieodbywania orzeczonej równocześnie kary pozbawienia wolności, nie skutkuje zaistnieniem stanu „kary w trakcie wykonywania”⁸⁰ w rozumieniu art. 54 konwencji wykonawczej⁸¹.

Podsumowanie

Zasada *ne bis in idem* jest jedną z najważniejszych gwarancji procesowych. Chroni przed ryzykiem ponownego wszczęcia postępowania karnego za czyn, który był już przedmiotem procesu, tym samym wykluczając sposobność powtórnego pociągnięcia do odpowiedzialności karnej. Współtworzy bowiem tak ważne walory, jak pewność sytuacji prawnoprosesowej oraz zaufanie do instytucji państwowych i wydawanych przez nie prawomocnych rozstrzygnięć. Wobec harmonizacji przepisów Unii Europejskiej zasada *ne bis in idem* nabrała znaczenia ponadpaństwowego. Jej transgraniczna doniosłość wyraża się między innymi w tym, że obecnie terytorialny zakres jej obowiązywania uległ znacznemu rozszerzeniu, współtworząc i rozwijając tym samym przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej.

⁷⁸ Por. pkt 79 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic* oraz przywoływane tam orzeczenia, w szczególności zaś por. wyrok TSUE z 16 listopada 2010 r. w sprawie C-261/09 *Gaetano Mantello*, ECLI:EU:C:2010:683 (pkt 38).

⁷⁹ Por. pkt 81 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran spasic*.

⁸⁰ Wersje językowe francuska i angielska konwencji wykonawczej posługują się zwrotami: *actuellement en cours d'exécution*, *actually in the process of being enforced*.

⁸¹ Por. pkt 84 wyroku TSUE w sprawie C-129/14 PPU *Zoran Spasic*.